

Considerații privind datarea necropolei neolitice de la Cernica, județul Ilfov

Done Șerbănescu*

Keywords: *cemetery, graves, ritual, Mesolithic, Neolithic, Dudești, Boian culture, radiocarbon, mediterranean, protoeuropoid, alpinoid, protonordic.*

Abstract: *The author supports the chronology of the necropolis from Cernica made by Eugen Comsa, bringing as main argument an radiocarbon date obtained at Poznan laboratory from a sample taken from the skeleton in the Burial no. 284, which is exhibited at the Museum of Gumelnița Civilization from Oltenița, jud. Călărași. Given the conservatism of the funerary ritual traditions preserved from the Mesolithic, the author believes that the members of the community from Cernica might have buried their dead extended on their backs during the Bolintineanu phase of the Boian culture.*

Cuvinte-cheie: *necropolă, morminte, ritual, mezolitic, neolitic, cultura Dudești, cultura Boian, radiocarbon, mediteranoid, protoeuropoid, alpinoid, protonordic.*

Rezumat: *Autorul sprijină încadrarea cronologică a necropolei de la Cernica făcută de Eugen Comșa, aducând ca argument principal rezultatul unei analize radiocarbon efectuate în laboratorul de la Poznan, pe o probă prelevată din scheletul din Mormântul nr. 284, care se află expus la Muzeul Civilizației Gumelnița din Oltenița, jud. Călărași. Având în vedere conservatorismul tradițiilor funerare de ritual păstrate din mezolitic, este de părere că membrii comunității de la Cernica s-au putut înhuma în poziție întins pe spate și în faza Bolintineanu a culturii Boian.*

Săpăturile arheologice sistematice de la Cernica, începute în anul 1960 de către regretatul arheolog Gheorghe Cantacuzino, urmăreau cercetarea vestigiilor mănăstirii din secolele XVI-XVII. Întâmplător, în timpul campaniei arheologice din anul 1961 au fost descoperite morminte din epoca neolitică, cu schelete întinse pe spate sau chircite. Mormintele neolitice în care scheletele erau așezate în poziție întinsă au fost atribuite de descoperitor fazei Bolintineanu a culturii Boian, iar cele chircite fazei Giulești. În câteva morminte s-au găsit vase de lut și fragmente ceramice, fără decor caracteristic, ca să poată fi atribuite cu certitudine unei anumite culturi. Cercetarea necropolei de la Cernica a fost finalizată în anul 1974 dar, din cauza vârstei înaintate, arheologul Gheorghe Cantacuzino, cu toate că publicase mai multe studii cuprinzătoare, nu a mai putut publica și monografia.

După ce acela care a efectuat cercetarea necropolei neolitice de la Cernica a trecut la cele veșnice, sarcina publicării monografice a necropolei i-a revenit specialistului Eugen Comșa, care la început acceptase încadrarea culturală

propusă de Gheorghe Cantacuzino, dar cu prilejul publicării monografice a necropolei a schimbat-o, atribuind mormintele în care se aflau schelete în poziție întinsă pe spate fazei Cernica a culturii Dudești. Argumentul principal al noii încadrări cronologice l-a constituit faptul că în imediata apropiere a necropolei se afla și o așezare a culturii Dudești destul de întinsă, suprapusă parțial de așezarea culturii Bolintineanu, precum și slabe urme de locuire din faza Giulești¹. Majoritatea mormintelor descoperite în necropolă, adică cele în care scheletele erau așezate în poziție întinsă, au fost atribuite fazei Cernica a culturii Dudești, iar 32 de morminte cu scheletele în poziție chirchită au fost atribuite fazei Bolintineanu și fazei Giulești a culturii Boian. În argumentele pentru atribuirea mormintelor în poziție chirchită culturii Boian, Eugen Comșa a luat în considerație și o informație verbală falsă furnizată de Marian Neagu, care, în anul 1982, în timpul cercetărilor din așezarea culturii Bolintineanu de la Lunca, comuna Valea Argovei, jud. Călărași, cu euforia care îl caracterizează, a atribuit mormintele medievale descoperite în sit culturii Bolintineanu. Ulterior, a revenit și a redatat mormintele descoperite în secolele IX-X d. Chr.². După părerea noastră, însă, mormintele descoperite la Lunca sunt dintr-o perioadă puțin mai târzie³.

În necropola neolitică de la Cernica, mormintele cu schelete așezate în poziție chirchită sunt răspândite pe toată suprafața necropolei, fără o anumită regulă, la distanță de 10-20 m unul de altul, alături de mormintele cu schelete așezate în poziție întinsă. Au fost observate trei grupări de morminte cu scheletele chirchite, formate din două sau chiar cinci morminte, care se presupune că probabil au aparținut aceleiași familii. Eugen Comșa și-a exprimat părerea că oamenii din faza Bolintineanu a culturii Boian s-au înmormântat într-o necropolă a culturii Dudești, folosindu-se de golurile lăsate de semnele funerare⁴. Cu prilejul reîncadrării cronologice, Eugen Comșa nu a putut studia vasele de lut și fragmentele ceramice descoperite în morminte, deoarece nu i-au fost accesibile. Noua încadrare cronologică a necropolei de la Cernica a fost acceptată de majoritatea arheologilor, dar s-au ridicat și voci împotriva, care au arătat că argumentația este fragilă și neconvingătoare⁵ sau că este eronată, iar observațiile stratigrafice nu sunt concludente⁶.

La scurt timp după apariția monografiei necropolei de la Cernica, arheologul german Clemens Lichter, fiind de acord cu noua încadrare, a arătat că trebuie acceptat faptul că cele două ritualuri de înhumare au fost

---

* Dr. **Done Șerbănescu**, *Muzeul Civilizației Gumelnița*, Oltenița, str. Argeșului, nr. 110, jud. Călărași, e-mail: enod2009@yahoo.com.

¹ Comșa, Cantacuzino 2001, p. 6, 198.

² Neagu 2003, p. 116sq.

³ Șerbănescu, Trohani 1978, p. 28, *Punctele 43 și 45*.

⁴ Comșa, Cantacuzino 2001, p. 193.

⁵ Ursulescu, Chirilă 2003, p. 497-503; Ursulescu, Kogălniceanu 2006, p. 16sq.

⁶ Neagu 2003, p. 116.

contemporane și au fost folosite de membrii aceleași comunități, ca și în cultura Hamangia de altfel, iar necropola a funcționat o lungă perioadă de timp, fiind folosită atât de comunitatea culturii Dudești, cât și de comunitățile culturii Boian în fazele Bolintineanu și Giulești⁷. Același autor a fost de acord și cu încadrarea cronologică a necropolei de la Valea Orbului, în faza Bolintineanu a culturii Boian, un bun exemplu de contemporaneitate a celor două obiceiuri de înhumare. Teza susținută de cercetătorul german era deja cunoscută de mult, iar arheologul Puiu Hașotti sublinia în anul 1997 că populațiile tardenoisienne au avut pe teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră o viață mai lungă și că, în consecință, ele au intrat într-un contact nemijlocit cu populația Hamangia, neolitizându-se⁸. Același lucru s-a întâmplat și cu populația tardenoisiană din partea de sud-est a Munteniei, care s-a neolitizat venind în contact cu purtătorii culturii Dudești, veniți din estul Mediteranei.

În privința obiceiului de înhumare cu schelete întinse pe spate, folosit de comunitățile Hamangia și comunitățile culturii Boian de la Cernica, C. Lichter a susținut că partea de sud-est a Munteniei și Dobrogea⁹ s-au neolitizat în timpul unei faze mai dezvoltate din neolitic (mijlociu), ceea ce înseamnă că aici au persistat mai mult comunitățile tardenoisienne și au fost contemporane cu evoluția culturii Criș din partea de nord, vest și chiar de la sud de Dunăre, de la Malăk Preslavec¹⁰. Aceste considerații se bazează și pe studiul industriilor litice din cadrul culturilor Dudești și Hamangia¹¹.

Neolitizarea în Dobrogea și sud-estul Munteniei a avut loc nu numai printr-un aflux de nou-veniți, dar și printr-o schimbare treptată a obiceiurilor populației locale mezolitice, care a venit în contact cu comunitățile neolitice din regiunile vecine și încet, încet s-au adaptat la noul stil de viață. Așa se explică existența unor elemente mezolitice în aceste două regiuni. Astfel s-a prelungit și obiceiul de înmormântare în poziție întins pe spate folosit în mezolitic. Ulterior, această tradiție mai veche a fost înlocuită treptat în Muntenia și Dobrogea, în timpul evoluției culturilor Boian și Hamangia.

Persistența populației mezolitice în cele două regiuni a fost confirmată și de studiile antropologice efectuate pe scheletele de la Cernica, Cernavodă și Valea Orbului¹². În componența populației din necropola neolitică de la Cernica, antropologii au deosebit trei tipuri antropologice, inegale ca frecvență. Tipul majoritar este reprezentat de mediteranoizi din variantele paleomediteranoizi, mediteranoizi de nuanță pontică și mediteranoizi aproape clasici. Al doilea tip antropologic identificat, inferior numeric dar bine reprezentat, este tipul protoeuropoid, mai mult sau mai puțin gracilizat. Pe lângă

---

⁷ Lichter 2002, p. 26-42.

⁸ Hașotti 1997, p. 13.

⁹ Hașotti 1997, p. 13.

¹⁰ Hașotti 1997, p. 13.

¹¹ Păunescu 1970, p. 47sq.

¹² Necrasov *et alii.* 1990, p. 173-209.

aceste două tipuri dominante, au mai fost identificați câțiva subiecți din tipul alpinoid și tipul protonordic.

Luând în discuție originea tipului protoeurpoid, antropologii îi consideră descendenții mai mult sau mai puțin gracilizați ai cromagnoizilor europeni din paleoliticul superior și din mezolitic. În ceea ce privește originea mediteranoizilor, aceștia sunt considerați ca veniți din partea de est a Mediteranei, dar se subliniază că tot atât de bine acești mediteranoizi ar putea să se fi format printr-o evoluție pornind de la un fond local, favorizată de optimul climatic postglacial¹³.

Mai recent, noua încadrare cronologică a necropolei de la Cernica făcută de Eugen Comșa a fost confirmată de datarea absolută a unui mormânt din acest complex funerar. În timpul cercetării necropolei, Gheorghe Cantacuzino a prelevat trei schelete nederanjate pentru a putea fi etalate în expozițiile unor muzee. Acestea au fost depozitate la *Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”* al *Academiei Române* din București, la *Muzeul Municipiului București*, secția *Observatorul Astronomic*, și la *Muzeul Satului*. Exponatul de la Muzeul Satului¹⁴, prin bunăvoința regretatului director Gheorghe Focșa (1903-1995), a ajuns la *Muzeul Civilizației Gumelnița* din Oltenița și se află în expoziția de bază. Din scheletul Mormântului de la Oltenița (pl. 1-2), în anul 2012 a fost prelevat un fragment de femur și a fost trimis spre analiză la laboratorul din Poznań, Polonia¹⁵. Proba (Poz-52598) a furnizat următoarele date radiocarbon: 6095± 35 BP și între 4909-5080 CAL. B.C. (date calibrate cu probabilitatea de 95,5%). Datele radiocarbon pentru cultura Dudești, fazele II-III, de la Fărcașu de Sus indică 5200-4900 CAL. B.C.¹⁶, iar pentru cultura ceramicii liniare de la Târpești 5300-4950 CAL. B.C.¹⁷.

Raporturile temporale atestate arheologic dintre comunitățile culturii Dudești și cele Vinča B2 (în cazul nostru, de la Liubcova), se înscriu conform datelor ¹⁴C, între 5200-5000¹⁸ CAL. B.C. sau 5317-4900 CAL. B.C.¹⁹. În Bulgaria, nivelul Karanovo III se datează între anii 5300-4990 CAL. B.C.²⁰. În așezarea de la Kačica, nivelurile aparținând culturii Hotnița (contemporană cu Dudești) sunt dateate între 5210-5000 CAL. B.C.²¹, ceea ce corespunde culturii Dudești, fazei finale.

După cunoștințele noastre, nu sunt publicate până în prezent date radiocarbon pentru primele două faze de evoluție a culturii Boian pe teritoriul

---

¹³ Necrasov *et alii.* 1990, p. 188sq.

¹⁴ Cantacuzino 1967, p. 28-32.

¹⁵ Mulțumim și pe această cale arheozoologului dr. Adrian Bălășescu (*Muzeul Național de Istorie a României* din București) pentru sprijinul acordat.

¹⁶ Mantu 1998, p. 86, 97.

¹⁷ Mantu 1998, p. 87, 97.

¹⁸ Mantu 1998, p. 86.

¹⁹ Mantu 1998, p. 97.

²⁰ Mantu 1998, p. 97.

²¹ Boiadjiev 1995, p. 165; Mantu 1998, p. 90.

României, dar pentru faza Vidra, în care un arheolog participant la *Sesiunea Pontica* din anul 2013 a încercat să încadreze necropola de la Cernica²², avem două date obținute tot în laboratorul de la Poznan. Proba Poz-52593, de la Vlădiceasca, stratul Boian, 1981, se datează cu o probabilitate de 95,4% între anii 4943-4728 CAL. B.C., iar proba Poz-52595 de la Vlădiceasca, stratul Boian, 1981, se datează între anii 4856-4709 CAL. B.C., cu o probabilitate de 86,9%. În urma obținerii acestor două rezultate radiocarbon pe care le considerăm concludente, nici pe departe nu poate fi vorba de o încadrare cronologică a necropolei de la Cernica în faza Vidra a culturii Boian.

Deci, prin datarea absolută a scheletului din M 284 prelevat în timpul cercetărilor de la Cernica, necropola se încadrează în timpul evoluției culturii Dudești, faza finală. Întrucât s-ar putea să se emită părerea că o singură analiză nu poate fi concludentă, suntem convinși că prin alte analize radiocarbon efectuate pe probe prelevate din scheletele de la Cernica, care se află în păstrare la *Secția de cercetări antropologice* din Iași, se vor putea preciza limitele cronologice ale necropolei și astfel să se confirme cu date absolute plauzibila încadrare cronologică efectuată de regretatul Eugen Comșa. În privința pozițiilor de înmormântare a scheletelor, ne exprimăm părerea că multe din scheletele așezate în poziție întinsă pe spate din necropola de la Cernica s-ar putea să aparțină și fazei Bolintineanu a culturii Boian și că, odată cu trecerea de la cultura Dudești la cultura Boian, nu s-a putut pune o barieră tradițiilor din ritualul funerar, care s-au păstrat timp mult mai îndelungat.

---

²² Lazăr *et alii*. 2013.

BIBLIOGRAFIE

Boiadjiev 1995 – Y. Boiadjiev, *Chronology of Prehistoric cultures in Bulgaria*, Praehistoria Bulgaria, Sofia, 1995, p. 149-191.

Cantacuzino 1967 – Gheorghe Cantacuzino, *Cernica. Unul dintre cele mai vechi cimitire preistorice din Europa*, Magazin Istoric, I, 6, 1967, p. 28-32.

Comșa, Cantacuzino 2001 – E. Comșa, Gh. Cantacuzino, *Necropola neolitică de la Cernica*, București, 2001.

Hașotti 1997 – P. Hașotti, *Epoca neolitică în Dobrogea*, Constanța, 1997.

Lazăr et alii. 2013 – C. Lazăr, V. Opriș, M. Florea, I. Crăciunescu, *Necropola eneolitică de la Sultana-Malu Roșu, jud. Călărași, Campania 2013*, Sesiunea de comunicări științifice Pontica, Muzeul Național de Istorie și Arheologie Constanța, octombrie, 2013.

Lichter 2002 – C. Lichter, *Burial customs of the Lower Danube and Eastern Balkans in the Neolithic and Calcolithic*, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, XIX, 2002, p. 26-42.

Mantu 1998 – C.-M. Mantu, *Cronologia absolută a culturilor neolitice din România și relațiile cu lumea egeo-anatoliană*, Cercetări Istoric, Iași, 1998, p. 83-100.

Neagu 2003 – M. Neagu, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, Călărași, 2003.

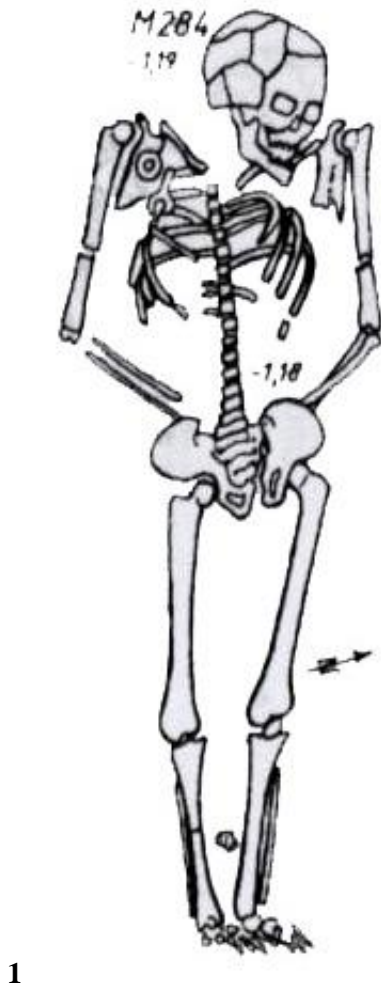
Necrasov et alii. 1990 – O. Necrasov, M. Cristescu, D. Botezatu, G. Miu, *Cercetări paleoantropologice privitoare la populațiile de pe teritoriul României*, Arheologia Moldovei, XIII, 1990, p. 173- 209.

Păunescu 1970 – A. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970.

Șerbănescu, Trohani 1978 – D. Șerbănescu, G. Trohani, *Cercetări arheologice pe valea Mostiștei*, în V. Vrabie (ed.), *Ilfov. File de Istorie*, București, 1978, p. 17- 42.

Ursulescu, Chirilă 2003 – N. Ursulescu, L. Chirilă, *Recenzie la Eugen Comșa, Gheorghe Cantacuzino, Necropola neolitică de la Cernica, București, 2001*, Studia Antiqua et Arheologica, IX, 2003, p. 497-503.

Ursulescu, Kogălniceanu 2006 – N. Ursulescu, R. Kogălniceanu, *Aparation des nécropoles dans le Néolithique de Roumanie e d'Italie*, Studia Antiqua et Arheologica, XIII, 2006, p. 11-42.

Pl. I. Cernica, *Mormântul nr. 284*: **1** = desen (apud Comșa, Cantacuzino 2001), **2** = foto (în expoziția *Muzeului Civilizației Gumelnița*, Oltenița; fotografie efectuată de Done Șerbănescu)/ Cernica, *Burial no. 284*: **1** = drawing (after Comșa, Cantacuzino 2001), **2** = photo (in the exhibition of the *Muzeul Civilizației Gumelnița*, Oltenița; photo made by Done Șerbănescu).